

6. International relations and global climate change/ Urs Luterbacher. Detlef F. Sprinz. 2001. 339 p.

7. Nakicenovic, N., and R. Swart (eds.), 2000: Special Report on Emissions Scenarios. A Special Report of Working Group III of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA, 599 pp. URL: <https://www.ipcc.ch/report/emissions-scenarios/>

8. The World Factbook. Economy. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/#economy>

9. UN. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. 2015. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

МЕДИКО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ СМЕРТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Щерба А. П.

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник – канд. геогр. наук, доц. Дем'янчук П. М.

Упродовж 1989 – 2019 рр. рівень смертності у Хмельницькій області постійно змінювався і до 1997 р. мав стійку тенденцію до зростання й перевищував, при цьому, середньо державний рівень на 0,2 – 1,4 % (рис. 1). Максимальний показник смертності населення в досліджуваному регіоні (як і в Україні загалом) було зафіксовано у 2005 р. – понад 17 випадків летальних випадків на 1 000 осіб населення. Далі рівень смертності почав повільно спадати й досяг у 2011 р. рівня смертності, який був у 1999 р. З того часу темп зростання рівня смертності трохи сповільнився – висхідний тренд змінився хвилеподібним й коливався в межах 15,2 – 16,8 %.

Згідно з «Міжнародною шкалою...» [9] теперішні показники рівнів смертності в Хмельницькій області, як і в цілому по Україні, відповідають так званому «середньому рівню смертності».

З рисунка 2 видно, що за показниками рівня смертності у 2019 р. адміністративні райони Хмельницької області суттєво різняться. Найвищі показники смертності населення було зафіксовано

у Старокостянтинівському, Славутському та Ярмолинецькому районах (24,0 – 24,5 летальних випадків на 1 000 осіб населення), а найнижчі – у Полонському, Хмельницькому, Старосинявському районах (відповідно – 16; 16,7; 16,8 ‰) і в м. Хмельницький (9,7 ‰).

Рис. 1. Динаміка загальних коефіцієнтів смертності населення Хмельницької області та України у 1989 – 2019 рр. (Складено за [7, 8]).

У 2019 р. рівень смертності міського населення Хмельницької області був найбільшим у Кам'янець-Подільському та Новоушицькому районах – 22 та 20 летальних випадків на 1 000 осіб населення відповідно. Найменші рівні смертності міського населення були у Славутському районі – 9,4 ‰ та в м. Хмельницький – 9,7 ‰.

Найбільший рівень смертності жителів сільських місцевостей у 2019 р. зафіксовано у Ярмолинецькому, Деражнянському і Славутському районах – 29, 26, 24 ‰ відповідно. Найменші значення цього показника були у Хмельницькому, Старосинявському і Шепетівському районах і становили – 17–18 випадків на 1 000 осіб населення. Загалом спостерігається тенденція перевищення рівня смертності жителів сільських місцевостей над смертністю мешканців міст упродовж всього аналізованого проміжку часу, тобто починаючи з 1989 р.

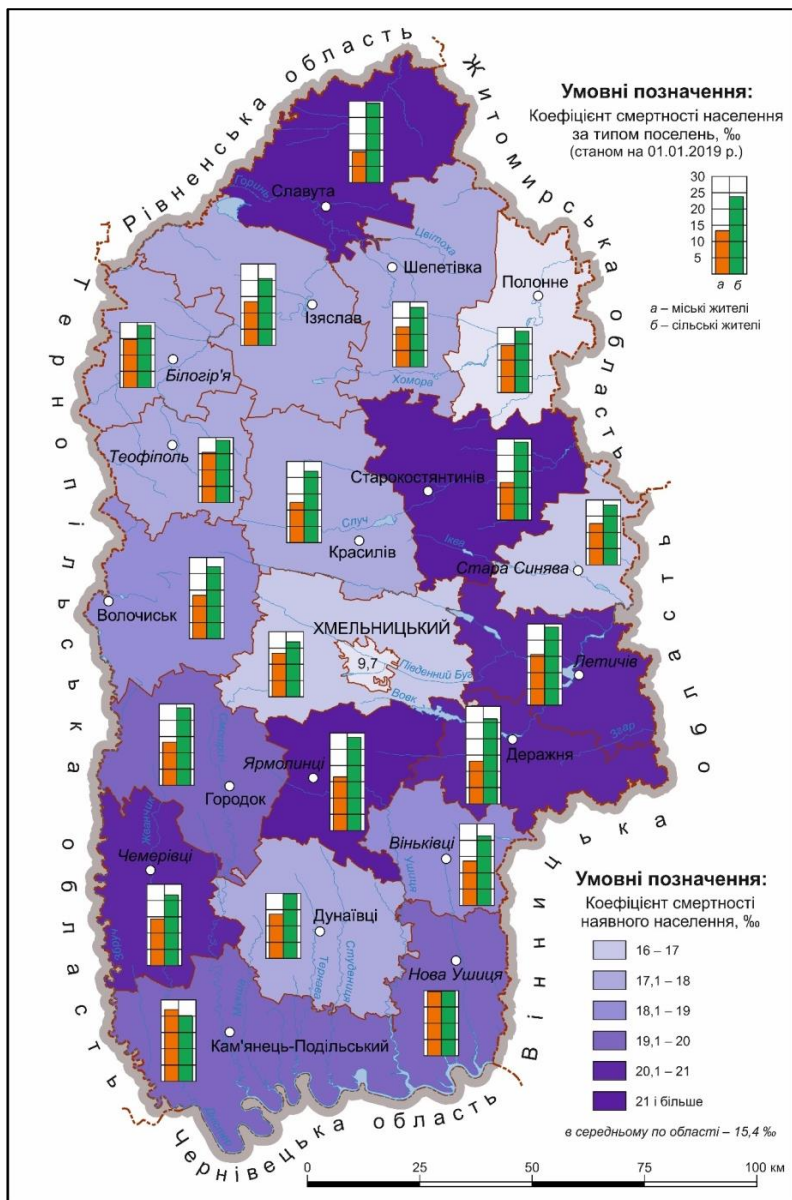

Рис. 2. Рівень смертності населення Хмельницької області у 2019 р.
(Побудовано за даними [8]).

Згідно з «Міжнародною шкалою...» [9] рівень смертності міського населення Хмельницької області відповідає «низькому рівню» (11,2 ‰), а рівень смертності населення сільських місцевостей оцінюється як «дуже високий» (21 ‰). Факторами такої великої різниці між рівнями смертності сільського населення у порівнянні з міським – є важкі умови сільського побуту та сільськогосподарської праці, високий рівень безробіття, недоступність у багатьох випадках до своєчасної та якісної кваліфікованої медичної допомоги. Крім цього, у селах значно більша частка населення похилого віку, ніж у містах, для якого характерні максимальні показники смертності тощо.

В ієрархії причин смерті населення Хмельницької області в 2019 році перші місця займали такі класи хвороб (рис. 3): хвороби системи кровообігу (61,3 % від загалу померлих), новоутворення (12,3 %), симптоми, ознаки і відхилення від норми, що виявлені при лабораторних та клінічних дослідженнях, не класифіковані в інших рубриках (9,3 %), зовнішні причини смерті (4,8 %) і хвороби органів дихання (4,3 %).

Як видно з рис. 3 основні ризики смерті в регіоні були пов'язані із *хворобами системи кровообігу (ХСК)*, частка яких у структурі основних причин смерті становила понад половину від усіх летальних випадків. Коефіцієнт смертності від ХСК у 2019 р. становив 94 випадки на 10 тис. населення, й мало відрізнявся від загальнодержавного показника (92,3), але значно перевищував загальноєвропейський – у середньому жителі Хмельниччини майже в 2,5 рази частіше помирають від ХСК, аніж мешканці країн Європи.

Наступним класом хвороб, які у структурі причин смертності населення досліджуваного регіону займають значну частку (12,3 %), є *онкологічні захворювання*. Коефіцієнт смертності від злоякісних новоутворень у 2019 р. становив 18,9 випадків на 10 000 населення, й був майже таким, як і в середньому по Україні (19,9). У структурі цього класу хвороб найбільше летальних випадків були спричинені новоутвореннями трахей, бронхів і легень – 1,8 %. Цікаво зазначити, що у Хмельницькій області, як і в Україні загалом, смертність працездатного населення від онкозахворювань значно нижча, ніж в країнах ЄС. Це єдиний з основних класів хво-

роб, смертність від якого в нашій державі традиційно нижча, ніж у європейських країнах. Однак, така ситуація може бути обумовлена не стільки нижчими показниками, скільки тим, що значна частина наших співгромадян через надвисоку смертність від ХСК та зовнішніх причин просто не доживає до потенційного онкологічного захворювання, яке зазвичай виникає переважно у старшому віці [4].

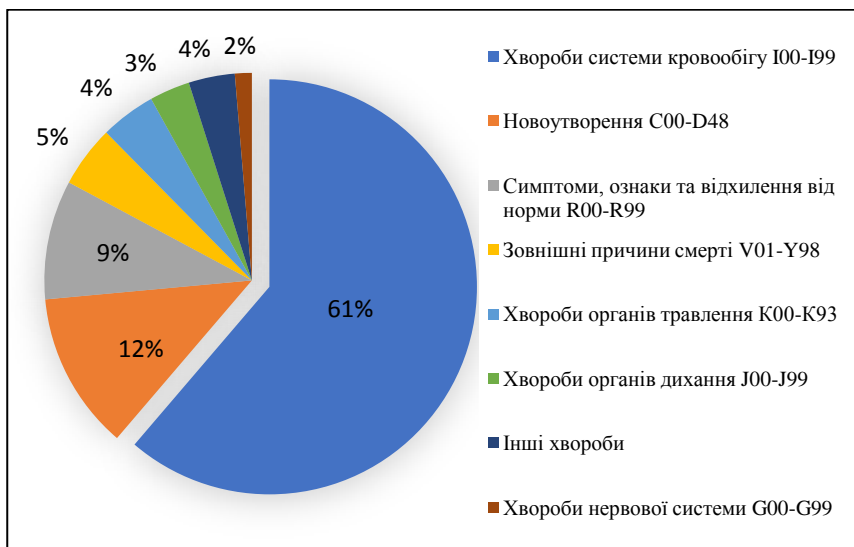

Рис. 3. Структура основних причин смертності населення Хмельницької області у 2019 р., %.
(Розраховано за даними [8]).

На третьому місці причин смертей населення в області є *симптоми, ознаки і відхилення від норми*, що виявлені при лабораторних та клінічних дослідженнях, не класифіковані в інших рубриках; їхня частка становить 9,3 %, або 14,2 випадків на 10 000 населення.

Летальні випадки, спричинені *зовнішніми причинами*, у 2019 році склали 4,8% від усіх причин смерті мешканців області, або 7,4 летальних випадків на 10 000 населення (в Україні – 7,8). Найбільша частка (24 %) смертей із цього класу припадає на навмисні самошкодження (самогубства). При цьому, як засвідчують статис-

тичні дані [8], найбільше схильні до суїциду чоловіки – 83,5%; жінки ж, що покінчили життя самогубством, складають 16,5%. Найбільше суїцидів у 2019 р. було скоєно у віці 30-50 років (разом 55,8 %), ще 10,7% – людьми похилого віку (70 років і старших). Загалом, смертність населення області від самогубств становить 1,8 летальних випадків на 10 тис. населення (в Україні – 1,6) [7]. За оцінками фахівців [2, 3 та ін.], причинами свідомого позбавлення себе життя, як найтяжчого наслідку розладу психіки та поведінки, можуть бути: надмірно важкі матеріально-побутові умови життя, безробіття, травматична подія (смерть дружини чи близького родича), бездуховність тощо. З другого боку, самогубство може бути також раціональною відповіддю на невиліковну хворобу (рак, СНІД).

Наступну сходинку в ієрархії причин смертності населення області займають *хвороби органів травлення*. Їхня частка становить 4,3 % від усіх причин смерті, або 6,6 випадків на 10 000 населення (в Україні – 6,1).

3,1 % летальних випадків серед населення досліджуваного регіону були спричинені *хворобами органів дихання*, найбільше – хронічними хворобами нижніх дихальних шляхів (біля 2,2%). Загалом, рівень смертності жителів області від хвороб органів дихання у 2019 р., як засвідчують статистичні дані [7] становив 4,4 випадків на 10 000 населення (в Україні – 3,2).

З-поміж чинників ризику, що призводять до хронічних захворювань органів дихання, основними є: забруднення атмосферного повітря і повітря робочої зони, а також тютюнопаління. При цьому останній чинник є чи не найагресивнішим з посеред перелічених, бо курці значно більше ризикують захворіти інфекційними захворюваннями дихальних шляхів, аніж некурящі й мають у 30 разів вищу ймовірність розвитку хронічної обструктивної хвороби легень у порівнянні з тими, хто не курить [1]. Крім цього, смертність серед курців із хронічним бронхітом, вища в 21 раз [6].

Задля покращання ситуації зі смертністю населення в Хмельницькій області слід розв'язати низку проблем:

- 1) вирішити проблему зайнятості населення;
- 2) покращити санітарно-епідеміологічну ситуацію в сільських місцевостях та екологічну ситуацію у містах,

3) посилити заходи з упередження, діагностики та профілактики захворюваності задля поліпшення репродуктивного здоров'я населення;

4) сприяти зменшенню соціально детермінованих причин захворюваності та смертності населення;

5) забезпечити формування механізму заохочення населення до ведення здорового способу життя.

Список використаних джерел:

1. Андреева Т. И., Красовский К. С. Табак и здоровье. К., 2004. С. 72–75.

2. Воднік В. Д. Самогубство: причини та шляхи профілактики // Вісник Національного університету Юридична академія України імені Я. Мудрого. 2013. № 3 (17). С. 140–160.

3. Данило О., Скалецький М. Причини та мотиви суїцидальної поведінки в умовах економічної кризи // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2010. № 661: Філософські науки. С. 85–90.

4. Дем'янчук И. П., Ковальчук И. П. Структура и иерархия причин смертности населения Тернопольской области // Веснік Брэсцкага універсітэта: Навукова-тэарэтычны часопіс. Сер. 5. Хімія. Біялогія. Навукі аб зямлі. 2016. № 1. Брест, 2016. С. 102–109.

5. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL:http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp

6. Захворювання, пов'язані із палінням. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.mvpukiev.ho.ua>

7. Населення України за 2019 рік: демографічний щорічник / Державна служба статистики України. К., 2020. 181 с.

8. Населення Хмельниччини за 2019 рік: демографічний щорічник. Київ: Головне управління статистики у Хмельницькій області, 2020. 90 с.

9. Пальян З. О. Демографічна статистика: навч. метод. посіб. К.: КНЕУ, 2003. 132 с.

